

ב. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

1. מְמַעֵד - המילה תשמש הן לכלי המועד / מרסק / כותש שום, הן לכלי המועד תפוחי אדמה ושאר ירקות. לפי הצורך יתווסף סומך, כגון ממעך שום, ממעך תפוחי אדמה.
2. אֶחְסָן - בּוּיָדָם
3. אֶזוֹר תְּפִעוּל - ground support area
4. רְפָאֵי חָרוּם - פרמדיק
5. מְקַצֵּעַ (מְקַצֵּעַ) גְּלוּה רְפּוּאָה - (מקצוע) פרה-רפואי, allied health professional
6. מְקַלּוֹר - stick-light
7. צִהְלָלִים - زغردة (ברבים: زغاريد; קולות שמחה המקובלים בתרבות המזרח)
8. צְמוּדוֹזְנִים - "טייטס" (מכנסיים צמודים)

רקע

1. מְמַעֵד
במונחי כלכלת הבית (התשל"ח) לא נמצא מונח לציון הכלי (הידנן) למעיכת תפוחי אדמה; הכלי למעיכה או ריסוק של שום נקרא מְמַעֵד. במילונים אבן-שושן, ההווה, רב-מילים מְמַעֵד הוא הכלי למעיכת תפוחי אדמה. בחנויות ובספרי בשול רווח הצירוף פוּתֵשׁ שום לציון הכלי למעיכה או לריסוק של שום, ומועַד (תפוחי אדמה) לציון הכלי למעיכת תפוחי אדמה. הצעת הוועדה - לקבוע מְמַעֵד לשני הכלים. בכך לא נשנה החלטה קודמת של האקדמיה (מְמַעֵד - למעיכת שום) ולא נסתור את המצוי במילונים (מְמַעֵד - למעיכת תפוחי אדמה).

2. אֶחְסָן - בּוּיָדָם
מדובר ביעליות גג או תא מעל תקרת הבית המשמשים בעיקר לאחסון חפצים" (על פי מילון רב-מילים). המונח בגרמנית: Boden; למילה זו שתי הוראות: רצפה; רצפת חלל הגג. המונח בצרפתית: entresol - שתרגומו המילולי 'ביִרְקוּמַתִּי'. הצעות אחרות שעלו בוועדה: מחסן עילי, עליית תקרה, עלייה, עליית קיר, תְּקַרְיָה (מילה משמשת). בנוגע להצעה עֲלִיָּה הוער כי מילה זו מציינת במקורות מקום לגור בו.

3. אֶזוֹר תְּפִעוּל - ground support area
האד"ר רפי אלבו, מהנדס ראשי למבנים ותשתיות במסגרת פרויקט נתביג 2000, הסביר שמדובר בשני אזורים ממזרח לטרמינל וממערבו - שישמשו לפעילויות התפעוליות והתחזוקתיות התומכות בפעילות הטרמינל, ובהן רחבות לתחזוקת המטוסים, ניטול הכבודה, מחסני הידייטי-פריי, מפעלי מזון, מפעל לכביסה, מוספים, האנגרים למטוסים, תחנה לתחזוקת אוטובוסים, תחנות דלק תפעוליות, משרדים עורפיים של חברות התעופה, חדרי אוכל לעובדים וכיו"ב. שתי ההצעות שהעלה הפונה: אֶזוֹרֵי תְּמָד, אֶזוֹרֵי תְּפִעוּל. בוועדה הוצע גם מְתַמְמֵי תַמְד / תְּפִעוּל; מְרַפְּזֵי תַמְד / תְּפִעוּל. הועלתה גם ההצעה מְתַמְמֵד. הובעה הדעה שאין צורך של ממש בהכרעה של האקדמיה בעניין זה. כנגד זאת נאמר שקביעת האקדמיה תתרום לאחידות במינוח. בשיחתנו עם הפונה הוא העדיף את ההצעה אֶזוֹרֵי תְּפִעוּל, והיא התקבלה בוועדה.

מתוך

זיכרונות האקדמיה ללשון העברית מז-מח-מט
לשנים תש"ס-תשס"ב
ישיבה רנו (תשס"א)

4. רפאי חרום - פרמדיק

המונח נדון בעבר בשלושה סבבים בוועדה. לאחר הסבב הראשון הובא המונח רפאי לפני המליאה, וזו דחתה אותו (ישיבה קצח, כסלו התשנ"א; זיכרונות האקדמיה לח, עמ' 36-40). בסבב הזה הופיעו לפני הוועדה נציגי הפרמדיקים, ואלו עיקרי דבריהם: במלחמת וייטנאם הותר לאנשים שאינם רופאים לבצע פעולות רפואיות פולשניות בשדה הקרב. שיטה זו נהוגה בכמה ארצות, וכן בישראל משנת 1979. בצה"ל משתמשים במונח 'חובש החיאה בכיר', אלא שלחובש אסור לבצע פעולות פולשניות. הפעולות שהפרמדיקים עושים: החיאה; טיפול בהפרעות קצב, השתלת קוצב לב חיצוני; טיפול במצוקות נשימה; הזרקת תרופות לווריד; טיפול חירום בילדים. למעשה אין הפרמדיקים מרפאים. בתשובה לשאלה אמרו הנציגים כי אין מונח לציון המקצוע עצמו ומשתמשים ב'פרמדיק' לשם כך. לדבריהם, אפשר לומר שהפרמדיק הוא מומחה לרפואה דחופה.

החלטת הוועדה: רפאי חרום. בצורת הרבים המילה 'רפאי' מזדהה עם רפא, מונח המציין את העוסק בשחזור חרסים. בתוספת הלוואי תיפטר הבעיה. אשר לרפאי - כפי שיש 'מהנדסי ויהנדסאי' כך יהיה 'רופאי' ו'רפאי'. רופאים ממשדד הבריאות שנשאלו על השימוש בשרש רפאי לפרמדיק השיבו (ברובם) שאין מניעה להשתמש בו.

ד"ר יעקב ברטוב, ראש מגמת 'רפואת חירום' (להכשרת פרמדיקים לתואר ראשון) מהפקולטה לרפואה בבאר-שבע, תמך בהצעה רפאי חרום. לדבריו, אפשר למצוא לה תימוכין בשם המגמה 'רפואת חירום'.

5. (מקצוע) גְּלוּה רְפוּאָה - (מקצוע) פרה-רפואי, allied health professional

ממשרד הבריאות נמסר שמדובר בכעשרים מקצועות פרה-רפואיים, ובהם קלינאות תקשורת, פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, כירופרקטיקה, דיאטנות, אופטומטריה, רוקחות, וכן ברפואת שיניים - שינניות, טכנאי שיניים וסייעות. אפשר לומר שמדובר בכל מקצוע שעניינו רפואה ושהעוסקים בו אינם רופאים. (במשרד הבריאות פועלים להסדיר את המקצועות האלה בחוק, ומכל מקום לכל המקצועות האלה יש תעודות הכרה-במעמד הניתנות למי שעומד בדרישות ההשכלה וההכשרה.)

בוועדה עלו ההצעות האלה: מקצוע תְּמִךְ רפואי, מקצוע סְּמִךְ רפואי, מקצוע מְּצַד־רפואי, מקצוע עזר רפואי, מקצוע גְּלוּה רפואה, מקצוע רְפוּאָתִי, מקצוע מְּצַר רפואי / מקצוע מְּצָר רפואי. ההצעה מקצוע נלווה רפואה (וברבים: מקצועות נלווי רפואה) התקבלה בוועדה בדיון השני.

6. מְּקָלוֹר - stick-light

מדובר בכלי מוארך, דמוי מקל, הפולט אור זוהר, ומשמש בשעות החשכה להכוונת התנועה, לסימון מעברים וכד'. שני פונים בעניין זה הציעו לכנות את הכלי מקלור. ד"ר דן לינק מן הרשות לבטיחות בדרכים המליץ לאמץ את ההצעה. הוועדה קיבלה את ההצעה פה אחד.

7. צְּהַלּוּלִים - زغردة (ברבים: زغاريد)

מדובר בשם לקולות השמחה המושמעים בשמחות - בעיקר מפי נשים מעדות המזרח. את המילה 'צהלולים' הציע האד' חיים אוליאל משדרות בנימוק שיש בה משום שילוב של 'צהלות', 'יהלולים', והקול יל-לר-לוי.

יצוין שהמילה 'צהלול' מובאת במילונים כמילה נרדפת ל'צהלה'. הוועדה החליטה פה אחד לאמץ את ההצעה.

8. צְּמוּדוֹנִים - "טייטסי" (מכנסיים צמודים)

הפונה האד' אבי אלון הציע צְּמוּדוֹן. הוועדה העדיפה את צורת הרבים 'צמודונים' כדי לקשור את המילה ל'מכנסיים' (שם עצם שאינו ביחיד). בוועדה עלו גם ההצעות: מְּצַמְּדִים, הַדּוּקִים.

מ' בראש: הוועדה למילים בשימוש כללי הניחה לפנינו שמונה הצעות חדשות פרי עבודתה. נפתח בשלוש הראשונות. האם ליושב ראש הוועדה יש מה להוסיף על הנאמר בחומר הרקע שנשלח לחברי האקדמיה?

מ' קיסטר: על המילה בוידם אני רוצה להעיר כי אף שיש לה יותר משימוש אחד, אנחנו מתבקשים לעסוק רק באחד מהם כפי הגדרתו לפנינו, כלומר רק באותם חללים שהם 'עליית גג או תא מעל תקרת הבית המשמשים בעיקר לאחסון חפצים'.

י' בלאו: באופן עקרוני אני חושב שרצוי למעט בחידושי מילים. על כן אני תומך מצד אחד בהצעה אזור תפעול, שרכיביה אינם חדשים אבל צירופם חדש, ומצד שני מסתייג מן ההצעה אחסון לבורים. תחתיה יכולה לשמש המילה עלייה, שיתרונה הכולט שאיננה חידוש. אף שלמילה עלייה כמה משמעויות, ההקשר שהדברים נאמרים בו הוא בדרך כלל חדר משמעי, ולכן אינני חושב שהקביעה עלייה תקשה על הדוברים.

א' אבנר: תחילה עלי להעיר שביידיש, שממנה נשאלה לעברית המילה בוידם, אין בוידם אלא 'עליית גג'. לגופו של עניין, מן המילה אחסון גם אני מסתייג. חללי אחסון יש ממינים שונים ובמקומות שונים, למשל מתחת לגרמי מדרגות, ואינני רואה מדוע תיקבע המילה אחסון לחלל אחסון מסוג אחד בלבד.

מ' אזר: גם בעיניי ראוי שהמילה אחסון תציין דבר כללי יותר. אשר לממעך, מאחר שלכלי למערכת שום מקובל השם כותש שום, לא הייתי קובע לו את השם ממעך, אלא את השם המקובל.

א' חזן: אני מציע לבורים את המילה תקרון, צירוף של תקרה וארון.

ג' שמר: אני רוצה לפתוח בדברי שבת, ועל כן אזכיר תחילה את הצהלולים ואת הצמודונים; הצעות נהדרות. בעניין צהלולים גם התקשרתי לחיים אוליאל והחמאתי לו על הצעתו.

אשר לשלוש המילים הראשונות, ההצעה אזור תפעול יפה בעיניי, ואילו אחסון אינה טובה. לדעתי יש ללכת בכיוון שהציע האד' חזן, כלומר למצוא לבורים חלופה הבנויה מן המילה תקרה. הצעתו תקרון טובה מאוד.

אולם עיקר הבעיה בממעך. שום כותשים, ולכן אפשר לקרוא לממעך השום פותשום. נותרה אפוא בעיית ממעך תפוחי האדמה. פעם הסברתי למי ממשפחתי איך מכינים מחית תפוחי אדמה - הקרויה בפי כול פִּירָה - ואמרתי שאחרי שמבשלים תפוחי אדמה מועכים אותם ברגל גאוזה [על פי תהלים לו, יב]. מאז קוראים בביתי לממעך רגל גאוזה, אבל כמובן אינני מציעה שהאקדמיה תאמץ זאת. אני מציעה לקרוא לממעך תפוחי האדמה פִּירָן - על שום הפִּירָה - גם אם יש בכך מתן הכשר למילה לועזית שנקבעה לה חלופה עברית.

א' ממן: אני בעד ממעך ובעד הצעתו של האד' בלאו לבורים עלייה. ליודעי לשונות

שמיות אחרות יכולה להיות בעיה עם המילה אחסן - הן בשל מובנה השונה של אחסן (במלעיל) בערבית הן בשל הזיקה שבצליל אל אחסנתא בארמית.

ד' שלשיר: גם דעתי אינה נוחה מאחסן, ואני מציע תחתיה עליית מחסן. אשר לממעך, אינני רואה במה הוא טוב ממה שנקבע במילוני האקדמיה - מְרַסֵּק.

ק' כ"ץ: מבחינה מעשית לא נכון לקרוא לשני כלים שונים המשמשים באותו תחום בשם אחד. אם יבקש אדם מרעהו להביא לו ממעך מן המטבח, לא ידע השומע מה מבוקש.

א' טל: במה שנוגע לביודם אינני חושב שיש צורך בחידוש ואפשר לקרוא לו עלייה. אין העלייה של היום דומה לעליות שנבנו בעבר, ולכן אין לחשוש מבלבול. כותש השום באמת כותש את השום, לא מועך אותו. לפיכך השם העממי מתאים, משמש ואינו מתנגש עם מונח אחר, ואני מציע להניח לו כפי שהוא.

מ' בראשור: אם אין דוברים נוספים, נעבור להצבעות. לביודם שמענו כמה וכמה הצעות, חלקן חדשות. כדי למנוע חשש שתתקבלנה החלטות כלאחר יד, נצביע רק על אלה שהיו לפני הוועדה. אפשרות אחרת היא להחזיר את המונח לוועדה לדיון מחודש כדי לשקול את ההצעות החדשות שעלו כאן.

הצבעה

- בעד אַחְסָן 1 -
- בעד עֲלִיָּה 9 -
- בעד עֲלִיַּת תְּקָרָה 1 -
- בעד החזרת המונח לוועדה 9 -

מ' בראשור: נצביע שנית כדי להכריע בין שתי ההצעות שקיבלו את מספר הקולות הרב ביותר.

הצבעה

- בעד עֲלִיָּה 11 -
- בעד החזרת המונח לוועדה 9 -

הוחלט: עֲלִיָּה (בוידם).

[הערת העורך: בישיבה רנט (להלן, עמ' 187) תוקנה ההחלטה לעֲלִיַּת תְּקָרָה (ובקיצור עֲלִיָּה)].

מ' בראשור: לא שמעתי התנגדות למונח המוצע אזור תפעול. נצביע עליו, ואחר כך נכריע בין ממעך - הן לתפוחי אדמה הן לשום ולשאר ירקות - ובין ממעך לתפוחי אדמה וכותש שום לשום כמובן.

הצבעה

בעד אזור תפעול - הכול

הוחלט: אזור תפעול (ground support area).

בעד ממעף (לכול) - 11

בעד ממעף (לתפוחי אדמה) ולצדו פותש שום - 13

הוחלט: ממעף (potato masher); פותש שום (garlic press).

מ' בריאשר: נפנה עתה לחמש המילים שנותרו, ובראשן חלופה עברית לפרמדיק. אני מבין שהיא מהווה בעיה מיוחדת.

מ' קיסטר: מצד הלשון ההצעה רפאי חירום חלף פרמדיק טובה. גם הרופאים שפנינו אליהם לא הביעו הסתייגות. ואולם התנגדות נחרצת באה מכיוונו של ציבור היעד - הפרמדיקים. למן הישיבה הראשונה התנגד יושב ראש ארגון הפרמדיקים לעצם הרעיון של החלפת שם, בלי קשר לחלופה העברית שהוצעה. הוא דיבר קשות ואף אמר שאם ראש מגמת "רפואת חירום" בבאר-שבע יאמץ את החלטת האקדמיה, הוא יביא לסגירת המגמה.

אקרא את עיקרי הנימוקים ששלח לנו בתגובה דובר "מגן דוד אדום" ושמהם מתחזרת חומרת ההתנגדות - לא התנגדות עניינית אלא עקרונית: "בבחירת השם רפאי ישנו חשש אמתי וסביר שהפרמדיק יתפס בקרב הציבור כעוד מקצוע שרלטני בקרב המרפאים. אנו מתקשים להבין מדוע אתם נתפזים לבחור שם אחר לפרמדיק, שהפך כבר מזמן למטבע לשון שכל בר בי רב מכיר ומבין. בדרך כלל כאשר נמסר למשפחה שקוראת לאמבולנס שהפרמדיק בדרך, יש למשפחה הרגשת הקלה ותחושת ביטחון שמגיע איש צוות רפואי בעל הכשרה מקצועית. השימוש במילה בין-לאומית מקל על התקשורת הענפה עם ארגונים דומים בעולם, בדומה לתואר אקדמיה שנושא מוסדכם. גורלה של מילה שתקבע האקדמיה במקום פרמדיק יהיה כגורל מילים אחרות שלא נקלטו ושזוכות לעדנה רק במשחקי טריוויה".

א' ממנ: ההיגיון אומר שרפאי חירום הוא סוג של רפאי. ואולם ההצעה רפאי נדחתה, וכך יש כאן צירוף שאחד מרכיביו אינו עומד לעצמו.

ר' גדיש: אחד הנימוקים להוספת הרכיב חירום היה קרבת השם רפאי לרפא, מי שעיסוקו בשחזור כלי חרס.

מ' בריאשר: כפי שאני רואה את הדברים השאלה היא אם לקבוע מונח שצרכניו דוחים אותו מראש. אני חושב שרצוי להסיר את המילה מסדר היום.

י' בלאו: אף שרפאי ביחס לרופא נשמע כהנדסאי ביחס למהנדס, יש לשים לב שלא הרי היר"ד של הנדסאי, שהיא חלק של הסיומת, כיר"ד של רפאי, שהיא מן השורש. ואולם נראה לי שההתנגדות לרפאי חירום נובעת מחשש לפגיעה כלשהי בערכו של המקצוע. אני מסכים עם ההצעה להסיר את המילה מסדר היום.

ההצעה רפאי חירום (פרמדיק) הוסרה מסדר היום.

מ' קיסטר: אף שלא ידוע לנו בעברית על מילה לצהלולים, ברור שמצהלות השמחה האלה נהגו בעם. אני מכיר לכך התייחסות במגילות קומראן. במגילת "מלחמת בני אור ובני חושך" מצינו "בנות עמי, הבענה בקול רנה", ובמקום אחר במגילה כתוב "צרחנה בקול רנה".

מ' עסיס: השם מקצוע נלווה רפואה נראה לי מסורבל מדי. לדעתי דרושה כאן הצעה פשוטה יותר.

המילה צמודונים יפה, אבל אינני מבין את פשר הסיומת זון, המשמשת פעמים הרבה להקטנה.

נ' שמר: גם בגרבוץ אין לסיומת זו משמעות של הקטנה. הצמודונים באים בעקבות הגרבוניים.

י' בלאו: בעניין מקלור אני תוהה אם כדאי לקבל מילה חדשה, או שמא עדיף רק לקבוע צירוף חדש שרכיביו ישנים - מקל-אור. כך גם נפתרת הבעיה אם לקיים את הדגש בקר"ף השוואה או לא.

ר' גדיש: את ההצעה מקלור כבר מצא דורון רובינשטיין, עובד המילון ההיסטורי, בספר הלכות חדש.

נ' שמר: גם בעיניי מקצוע נלווה רפואה נראה מסורבל. אני רוצה להעלות הצעה למחשבה שתישמע תחילה מוזרה במקצת: להשתמש באות היחס כ"ף ולקרוא למקצועות האלה מקצועות קרפואה.

א' ממזן: לאוזניי הצירוף נלווה רפואה נשמע מצוי. אשר לצהלולים, אני מכיר את השימוש בפועל קלל. הוא בא גם במילון אבן-שושן, ולכן אינני חושב שהחידוש נחרץ.

מ' בראש: במקומות שניסיתי להפיץ את דבר הצהלולים, נתקבל החידוש בשמחה.

י' בן-טולילה: אינני חושב שהרכיב אור מתאים למקלור. המקלור אינו מאיר אלא זוהר, ועל כן הייתי מחפש מילה מן השורש זה"ר. למשל זרחור על משקל גפרור. גם זוהר וגם מזהיר.

מ' בריאשר: מאחר שזאת הצעה חדשה, נעביר אותה לדיון בוועדה למילים בשימוש כללי אם ההצעות מקלור או מקל-אור לא תתקבלנה.

הצבעה

בעד (מקצוע) נְלוּה רְפוּאָה - 15

הוחלט: (מקצוע) נְלוּה רְפוּאָה (מקצוע) פרה-רפואי, (allied health professional).

מ' בריאשר: ל-stick-light נשמעו שלוש הצעות: מקלור, מקל-אור וזהרור. מאחר שההצעה זהרור חדשה, נעביר אותה לדיון בוועדה למילים בשימוש כללי אם שתי ההצעות הראשונות לא תתקבלנה.

הצבעה

בעד מְקָלוֹר - 14

בעד מְקָל-אוֹר - 2

הוחלט: מְקָלוֹר (stick-light).

בעד צְהָלוּלִים - רוב גדול

הוחלט: צְהָלוּלִים (زغردة, ברבים: زغاريد; קולות שמחה המקובלים בתרבות המזרח).

בעד צְמוֹדוֹנִים - הכול

הוחלט: צְמוֹדוֹנִים ("טייטס", מכנסיים צמודים; (tights, [panty] hose).